Þóra Vigfúsdóttir

Framhald af 7. síðu.

hennar kynslóð var hún ljóðelsk og hafði hina eldri höfunda á hraðbergi, náttúruljóð, ástaljóð, ættjarðarljóð og fylgdist vel með því sem út kom til síðustu stundar að heita mátti. Aldrei brást henni smekkvísin. Stundum var maður seinn að átta sig en það var Þóra aldrei. Í slíku mati sem á öðrum fyrirbærum var engin málamiðlun. Samt var hún ekki einstrengingsleg og var ekki að þrengja skoðunum sínum á einu eða öðru upp á aðra. Glöggskyggni hennar á tilveruna var furðuleg og við vinirnir kölluðum það hennar næma nef til þess að gefa fyrirbærinu eitthvert nafn. En þetta var miklu sérstæðari dómgreind en maður á venjulega við. Jóhannes úr Kötlum sagði mér eitt sinn að þegar atburðir einkum á alþjóðlegum stjórnmálahimni vildu vefjast fyrir sér færi hann til Þóru.

Heimili þeirra Þóru og Kristins E. Andréssonar var að sjálfsögðu spegill húsráðenda, allt fullt af bókum, innlendum og erlendum, og önnur smekkvísi eftir því. Vegna umsvifa eiginmannsins kom margt starfið á herðar Þóru ekki síst móttaka gesta, innlendra og erlendra, og til eru vottorð um það að aldrei að kalla hefur það farið fram hjá neinum hver þáttur húsmóðirin var í þessu sérstæða heimili. Fyrir mart löngu var ég sem oftar stödd þar ásamt nokkrum gestum og féll fyrir þeirri freistingu að segja það sem ég endurtek nú: Það var meiri heppnin að þau skyldu verða hjón, Þóra og Kristinn, ekki aðeins fyrir þau sjálf, heldur einnig fyrir okkur mörg, mörg, sem erum samfélagslega hugsandi, teljum sósíalismann næstu framtíð þó að eitthvert enn betra skipulag mannheima komi þar á eftir, því ekkert er endanlegt í þeim efnum. Við erum einkum þakklát þessum bardagamönnum fyrir sjálfstæði Íslands. Þau voru svo frábærir samherjar í öllu sem máli skipti.

Þóra mín trúði á framhald lífsins. Gleðin yfir jörðinni okkar var þó með því síðasta sem hún lét í ljós, horfandi mót sumri og gróandi, vonandi lengi vel að hún ætti eftir að komast út á grasið græna áður en yfir lyki. Veri hún kærst kvödd.

Nanna Ólafsdóttir.

Þóra var fædd á Vatnsenda í Seltjarnarneshreppi 26. nóv. 1894. Foreldrar hennar voru Vigfús Ólafsson og Sólborg Hansdóttir. Henni var komið í fóstur til hjónanna Jóns Guðmundssonar og seinni konu hans, Sigríðar Þórðardóttur í Hausthúsum (Bakkastíg 8) í Reykjavík. Hjá þeim ólst hún upp. Þóra lauk prófi frá Verslunarskólanum árið 1912.

Þóra giftist fyrri manni sínum, Jóhanni Hafstein á Akureyri 1917. Þau skildu. Seinni maður hennar var Kristinn E. Andrésson magister m.m. Þau giftust 1934.

●

Þóra Vigfúsdóttir er öll. Annasömum lífsferli þessarar mikilhæfu og göfugu gáfukonu er lokið. Litir vorsins hafa fölnað, Ísland er fátækara.

Ef saga sósíalískrar hreyfingar á Íslandi eða íslensk menningarsaga á 20. öldinni verður rituð, eru tvö nöfn sem ber þar hátt, það eru nöfn þeirra hjóna, Kristins Andréssonar og Þóru Vigfúsdóttur, en varla held ég að fundin verði samhentari hjón en þau voru. Þessi saga verður sögð betur og greinilegar af öðrum en mér, en ég vil aðeins minnast bókaforlagsins, Máls og menningar, sem var stofnað að þeirra frumkvæði og sýndi stórhug þeirra á kreppuárunum, og MÍR, menningartengsla Íslands og Ráðstjórnarríkjanna, en bæði þessi félög voru hjartfólgin áhugamál Þóru til hinstu stundar.

Eitt af hjartfólgnum áhugamálum þeirra Þóru og Kristins voru friðarmálin. Á síðari hluta fimmta áratugsins dvaldist Þóra í Kaupmannahöfn. Þar kynntist hún nokkrum forvígiskonum Alþjóðasambands lýðræðissinnaðra kvenna og var boðið að sitja fund sambandsins sem haldinn var í Stokkhólmi. Það mun hafa orðið kveikjan að því að Þóra fór að láta friðarmálin til sín taka, og voru þau eitt af hennar hjartfólgnustu áhugamálum allt til dauðadags.

Þegar Þóra kom heim árið 1949 stofnaði hún Friðarnefnd kvenna, með tólf áhugakonum. Þóra var formaður nefndarinnar, en með henni í stjórn voru Drífa Viðar og Erla Egilson. Þessi nefnd stóð í bréfasambandi við Alþjóðasamband lýðræðissinnaðra kvenna og miðlaði íslenskum konum fregnum frá sambandinu. Á þeim árum gaf Þóra, ásamt nokkrum öðrum áhugakonum um friðar- og menningarmál, út tímaritið Melkorku, sem flutti fjölmargar merkar greinar, bæði af erlendum og innlendum vettvangi. Árið 1951 voru Menningar- og friðarsamtök íslenskra kvenna stofnuð upp úr Friðarnefndinni, sem þá lét jafnframt af störfum. Var Þóra Vigfúsdóttir sem að líkum lætur aðal hvatamaður að stofnun samtakanna.

Þóra átti sæti í stjórn Menningar- og friðarsamtaka íslenskra kvenna og var heiðursfélagi þar og heiðursfulltrúi í stjórn þeirra. Það má segja, að jafnframt því að vera móðir samtakanna, hafi hún til hinstu stundar verið hinn heilskyggni ráðgjafi okkar sem þar störfuðum með henni, alþjóðahyggja hennar og óbrigðul dómgreind í hverju máli brugðust aldrei. Það var okkur mikið lán að fá að starfa með henni.

Ég hef hér farið fáeinum, fátæklegum orðum um baráttukonuna fyrir friði og sósíalisma, en það voru líka fleiri hliðar á Þóru Vigfúsdóttur. Hún var tryggur og einlægur vinur og á heimili hennar ríkti lífsgleði og bjartsýni. Heimsóknir til hennar voru bæði ungum og öldnum lærdómsríkar gleðistundir, þar þekktist ekkert kynslóðabil. Hún skildi unglinga einkar vel og sonardóttir mín, tæplega tvítug, segir að sér sé ógleymanlegar allar heimsóknirnar til hennar Þóru, en við hana ræddi hún gjarnan gleði sína og sorgir allt frá bernsku sinni. Við þökkum henni allar gleðistundirnar, alla hjartahlýjuna, við erum ríkari af að hafa þekkt hana. Blessuð sé minning hennar.

María Þorsteinsdóttir

●

Margir minnast Þóru Vigfúsdóttur í dag þegar hún er kvödd hinstu kveðju. Menningar- og friðarsamtök íslenskra kvenna minnast hennar með sérstöku þakklæti. Nafn Þóru Vigfúsdóttur verður skráð stórum stöfum í sögu íslenskra kvenna á 20. öldinni, svo mikið vann hún að menningar og réttindamálum kvenna á langri starfsævi, fyrst innan Kvenréttindafélags Íslands og síðan Menningar- og friðarsamtaka íslenskra kvenna, en hún var einn aðalhvatamaður að stofnun þeirra.

Þóru Vigfúsdóttur var menningarhugi, bjartsýni og víðsýni í blóð borin. – Friðarnefnd kvenna var stofnuð hér árið 1949 að hennar frumkvæði og tveim árum síðar Menningar- og friðarsamtök íslenskra kvenna. Þó að Þóra væri ekki í formannssæti þar, voru störf hennar í þágu samtakanna ómetanleg og yfir unnin í kyrrþey, nema hvað hún með penna sínum í Melkorku, tímariti kvenna sem hún stofnaði ásamt þrem öðrum konum, vann friðarhugsjóninni allt það gagn er hún mátti. Með greinum sínum í Melkorku vakti hún marga konuna til umhugsunar um þau mál sem samtök okkar berjast fyrir, jafnrétti og frelsi allra jarðarbúa, hvort sem hvítir eru eða dökkir, og fyrir friði milli allra þjóða heims.

Menningar- og friðarsamtök íslenskra kvenna kveðja Þóru Vigfúsdóttur með innilegri þökk.

Stjórn M.F.Í.K.

Lesið í málgagni viðskiptafræðinema:

Negrar og Asíubúar eru „ófögnuður" á Íslandi

Í Mágusarfréttum, blaði Félags viðskiptafræðinema, má lesa, að einn sé sá „ófögnuður" sem yfir Íslendinga dynji nú um stundir og sé hann sá „að negrum og öðrum lituðum útlendingum fjölgar sífellt hér á landi".

Greinarkorn þetta er í einskonar syrpu þar sem öðru hvor er reynt að bregða á glens, en klausan er hinsvegar skrifuð af rammri alvöru, eins og lesendur geta sannfærst um. Klausan er á þessa leið:

„Einn er sá ófögnuður sem dynur yfir okkur Íslendinga um þessar mundir. Hann er sá að negrum og öðrum lituðum útlendingum fjölgar sífellt hér á landi. Bæði er um að ræða aðkeypta körfuknattleiksmenn og þeirra ættingja og svo fólk, sem fær atvinnuleyfi hér á landi. Við þennan hóp bætast svo flóttamenn frá Austur-Asíu.

Það er alkunn staðreynd að hvergi í heiminum hefur fólki af mismunandi litarhætti eða kynþáttum tekist að búa saman í sátt og samlyndi.

Vissulega eru þeir lituðu útlendingar sem hér á landi dveljast, ekki margir og á meðan enn gefst tóm til þá skulum við láta víti annarra verða okkur til varnaðar í þessum efnum.

Því fer fjarri að með þessari grein sé verið að mótmæla því að erlendir körfuknattleiksmenn komi hingað til lands, heldur er *því harðlega mótmælt að þeir séu* svartir og um leið bennt á að nóg er til af hvítum erlendum körfuboltamönnum.

Er þetta kynþáttahatur kunna nú margir að spyrja? Svarið er að sjálfsögðu: „Nei.". Hætt er við að frjálslyndisgríman falli með braki og brestum af íslenskum einstaklingum þegar þeir vakna upp við þann vonda draum að litað fólk sé að tengjast fjölskyldu þeirra.

Það er ekkert nema sjálfsagt og eðlilegt að öllu fólki, lituðu og ólituðu sé fullkomlega heimilt að ferðast til Íslands og frá því. Hér er því hinsvegar mótmælt harðlega að svertingjum og öðru lituðu fólki sé veitt dvalarleyfi á Íslandi til frambúðar. Ég tala nú ekki um þann barnaskap að láta sér detta í hug að veita þessu fólki ríkisborgararétt „það er hneysa"."

Einna merkilegast við þessa klausu er það að höfundur hennar er viss um að hann fari ekki með kynþáttahatur.

Hann er barsta að boða það sem kynþáttum er fyrir bestu að hans dómi: Að vera aðskildir.

Það heitir í Suður-Afríku Apartheid.

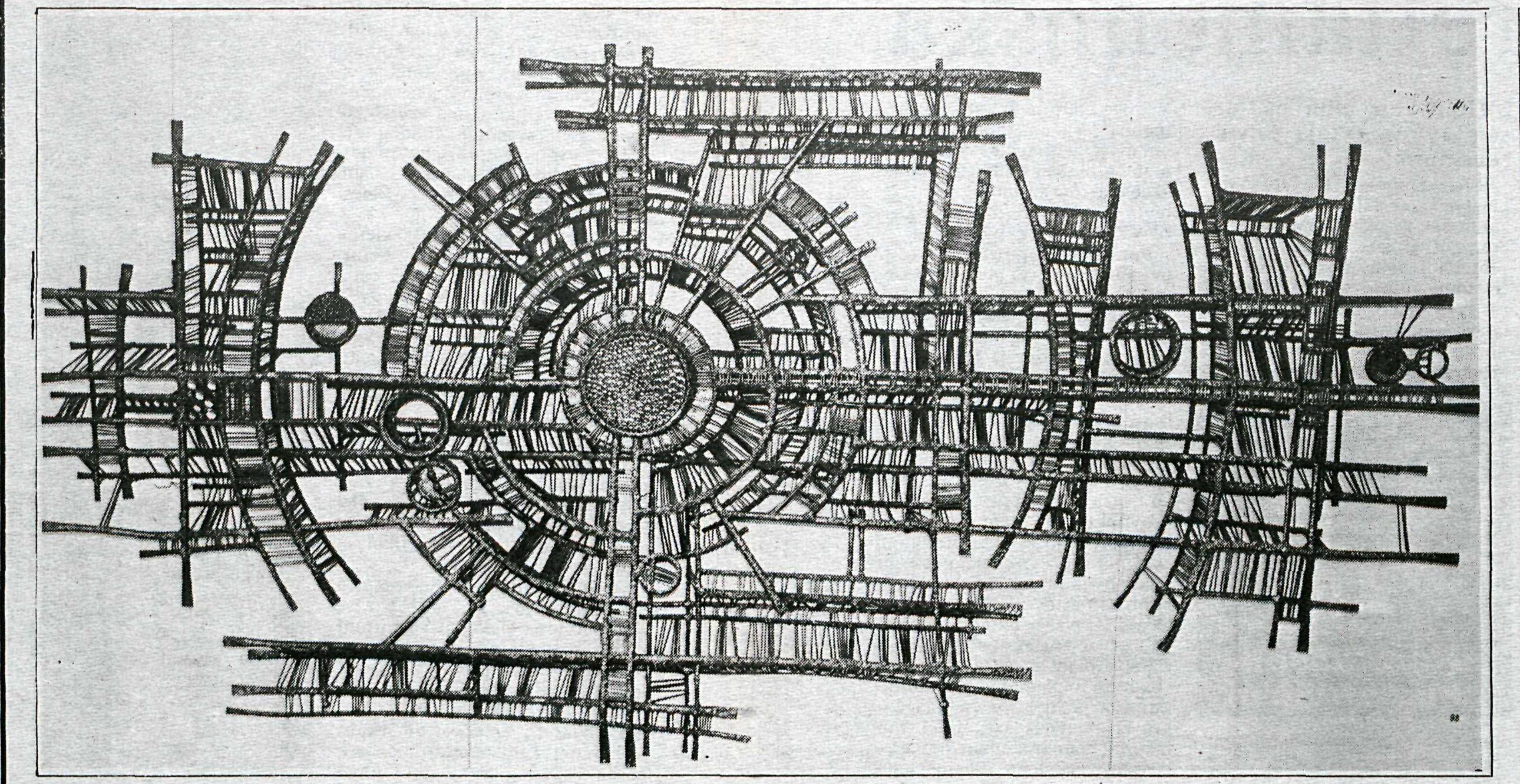

Veggskúlptúr úr bronsi eftir Gerði.

Gullfoss 1923 eftir Kristínu.

Á fyrsta degi Listahátíðar var opnuð merk myndlistarsýning á Kjarvalsstöðum og er hún gleðilegur vottur um aukið líf og þrótt sem undanfarin misseri hefur verið að færast í þessa listamiðstöð borgarinnar. Hér er um að ræða sýningu á verkum þriggja kvenna sem tilheyra hver sinni kynslóð og geta allar talist fulltrúar hins besta í íslenskri myndlist hver á sinni tíð. Þær eru Kristín Jónsdóttir (1888—1959), Gerður Helgadóttir (1928—1975) og Ragnheiður Jónsdóttir. Þetta eru stórar yfirlitssýningar á verkum hinna tveggja fyrrnefndu, en myndröð eftir Ragnheiði sem sérstaklega er gerð fyrir Listahátíð 1980.

Kristín.

Gerður.

Ragnheiður.

Kristín, Gerður og Ragnheiður

Fiskverkun við Eyjafjörð 1914 eftir Kristínu. Verkstjórinn með hendur í vösum meðan konurnar hamast.

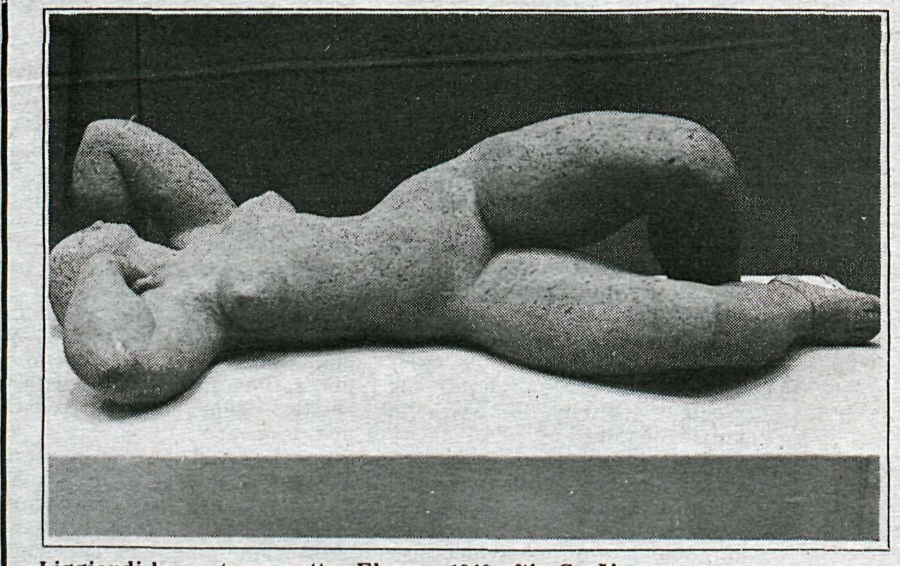

Liggjandi kona, terra cotta, Florens 1948 eftir Gerði.

Kristín

Kristín Jónsdóttir útskrifaðist frá Konunglega listaháskólanum í Kaupmannahöfn árið 1916 og hélt um sína daga fjölmargar sýningar heima og erlendis

Þorvaldur Skúlason skrifar m.a. um hana í sýningarskrá:

„Á síðari árum hefur landslagslistinni hrakað verulega og þolir illa samanburð við verk fyrirrennaranna, skapandi grósku verður sjaldan vart lengur, en andlausum eftirlíkingum fer stöðugt fjölgandi. Það er því í hæsta máta tímabært að koma upp yfirlitssýningum á verkum frumherja íslenskrar myndlistar eins og Kristínar Jónsdóttur, sem er ekki aðeins meðal bestu landslagsmálara okkar, heldur málaði einnig myndir þar sem fólkið og umhverfi þess er meginuppistaðan, að ógleymdum kyrralífsmyndum, máluðum af óvenjulegu öryggi og leikni.

Nokkrum árum fyrir dauða sinn skrifaði hún grein um málaralist og þar stóðu meðal annars þessi orð: „Málverk á ekki sitt listræna gildi í sögulegu fjalli, jafnvel þó að það hafi gosið hundrað sinnum, heldur í því sem listamaðurinn skynjaði í mótivinu, hvaða kenndir það *snart í sál hans, ljóðræna hrifningu* eða dramatíska, allt eftir skapgerð hans".

Þessi orð Kristínar varpa ljósi á þá listrænu hugsun sem verk hennar eru sprottin úr — málverk er í eðli sínu sköpun fremur en eftirlíking fyrirmyndarinnar sem hratt því af stað, — náttúran og máluð mynd er nefnilega tvennt ólíkt, og sá sem ekki gerir sér þess grein mun aldrei skapa listaverk sem lifir vegna lita sinna og forma, — getur ekki orðið málari.

Kristín var fæddur málari og því er í myndum hennar auðlegð lita, ýmist dökkra, djúpra og þróttmikilla eða mildra, bjartra og lýrískra. Þessum málverkum verður ekki lýst með orðum, þau verða að sjást og munu verða glitrandi þáttur íslensku menningarsögunnar um langan aldur".

Alls eru sýnd 138 verk eftir Kristínu á sýningunni.

Gerður.

Gerður Helgadóttir stundaði nám í Handíða- og myndlistaskólanum í Reykjavík 1946—48, í Listaakademíunni í Flórens 1948—49 og síðan hjá Zadkin myndhöggvara í París. Bjó hún eftir það í Frakklandi og Hollandi. Við lát hennar skrifaði Barbara Árnason:

„Ég efast um að þjóðin muni nokkurn tíma gera sér grein fyrir hve mikið hún hefur misst. Sjálf hefi ég alltaf sett hana ofar öðrum íslenzkum myndhöggvurum — jafnvel miklu ofar. En hún þurfti meiri tíma til að opna augu fólks fyrir þeirri staðreynd".

*Skúlptúrar Gerðar, mósaík*myndir, steindir gluggar og kirkjumunir prýða nú kirkjur og opinberar stofnanir víða um Evrópu, aðallega í Þýskalandi, Frakklandi og á Íslandi. Af verkum hennar hérlendis má minna á steinda glugga í Skálholtskirkju, Ólafsvíkurkirkju, Saurbæjarkirkju, Kapellu Elliheimilisins, Kópavogskirkju og Neskirkju, mósaíkmyndir á Tollstöðinni í Reykjavík og Samvinnubankanum og veggskúlptúra í Menntaskólanum við Hamrahlíð.

Á yfirlitssýningu á verkum Gerðar að Kjarvalsstöðum eru alls 159 númer. Þar eru skúlptúrar allt frá árinu 1946, lágmyndir, mósaík, steyptir gluggar og steindir gluggar, skart og smáhlutir, frumdrög og skissur.

—GFr

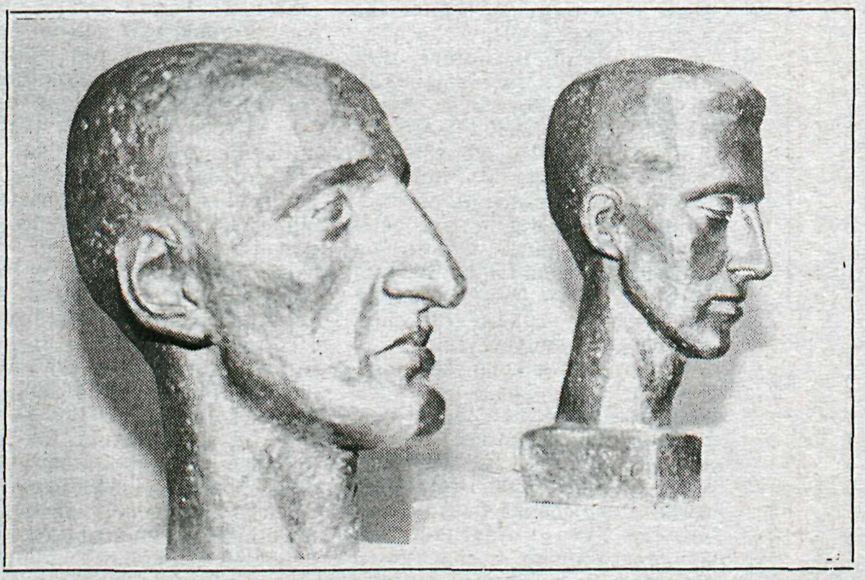

Trúðurinn Frank (t.v.) og Geir Kristjánsson rithöfundur (t.h.). Tvær myndir eftir Gerði.

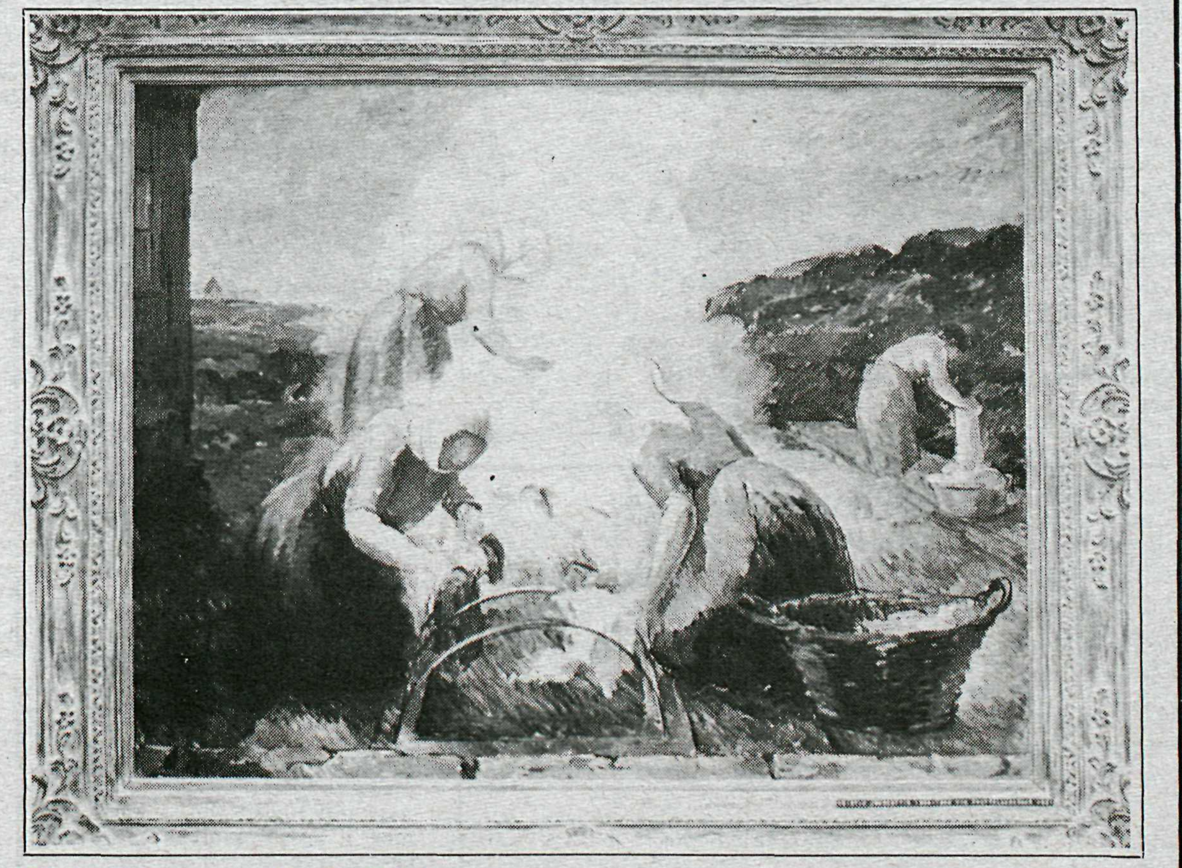

Við Þvottalaugarnar 1931 eftir Kristínu.